

V. Activitat institucional

Inauguració del curs

El dia 26 d'octubre de 2016 tingué lloc a la Sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans la sessió inaugural del curs interacadèmic i de l'IEC 2016-2017.

L'acte va ser presidit per Carles Mundó i Blanch, conseller de Justícia de la Generalitat de Catalunya i president del Consell Interacadèmic de Catalunya, que pronuncià un parlament, i per l'Equip de Govern de l'IEC. La sessió s'obrí amb l'actuació musical dels ministrers de la companyia Xuriach, que interpretaren peces del Renaixement a Catalunya. El secretari general de l'IEC, Romà Escalas, presentà un resum de la *Memòria del curs*

2015-2016, i es lliuraren els diplomes als membres de l'Institut que han passat a la condició d'emèrit i les insígnies als nous membres. La lliçó inaugural, titulada «Un curs matemàtic a la Menorca de la Il·lustració, en la commemoració de Pasqual Calbó i Caldés (1752-1817)», va ser dictada per Antoni Roca Rosell, membre de la Secció de Ciències i Tecnologia. L'acte inclogué també un discurs del president de l'Institut, Joandomènec Ros, que, tal com estableix la tradició de l'inici del curs interacadèmic, va proposar un tema de treball comú per a totes les acadèmies: «Els aliments».

Discurs del president de l'Institut d'Estudis Catalans

Els discursos inaugurals dels tres darrers cursos, que he tingut l'honor de dirigir, així com els darrers que va dictar el president Giner, feien referència obligada a les dificultats econòmiques a les quals s'enfrontava el país i, de retruc, l'Institut, i a les mesures d'estalvi que, per força, s'havien hagut d'implantar a la casa a fi de resoldre-les de la millor manera possible. Avui no els en parlaré, de dificultats econòmiques, però sí que recordaré que el Govern de la Generalitat encara

no té aprovats els pressupostos per al 2017, però sembla que l'Institut podrà comptar, si més no, amb els mateixos ingressos que va rebre el curs passat de la Generalitat, de la Diputació de Barcelona i del Ministeri de Cultura, i que intentarem aprovar els pressupostos de l'Institut abans d'acabar l'any. Els diré també que, finalment, hem pogut vendre les finques que fa anys havíem rebut com a llegat i que fins enguany només ens generaven despeses.

Vostès recordaran que el curs passat poguérem tornar a remunerar els treballadors de l'IEC sense la retallada de les pagues extres; enguany hem pogut començar a recuperar l'augment anual que els correspon per conveni, i espero que al llarg dels pròxims anys aquesta recuperació serà total. Torno a agrair al personal de l'Institut que aleshores acceptés la retallada, i que no hagi deixat de complir amb les tasques que té encomanades. Les múltiples activitats de l'Institut i de les societats filials no es podrien dur a terme sense la implicació, l'esforç i la professionalitat de les persones que hi treballen.

També vull destacar quelcom que jutjo molt important, i que es deu al mèrit de tothom, membres de l'Institut, socis de les filials i personal de la casa: malgrat l'enconyiment del pressupost que hem patit des de fa ja quasi una dècada, les activitats que són la raó de ser de l'Institut, és a dir, la recerca, les reunions científiques, les publicacions i els informes institucionals, no se n'han ressentit, i hem pogut mantenir el nivell d'altres anys, àdhuc superar-lo en algun cas. La *Síntesi memòria* en dona bon compte. Els ajuts que l'Institut ha rebut de diverses entitats, entre les quals vull destacar la Fundació Bancària La Caixa, i, molt especialment, la moderació en les despeses, ho han fet possible.

Però voldria fer èmfasi en dos aspectes més afalagadors que l'economia,

i que ens omplen d'esperança. El primer és la situació política del país i dels països. Ja fa un any que el color polític dels governs del País Valencià, de les Illes i de l'Aragó ha canviat, i això ha comportat, entre altres coses, que la política lingüística i educativa dels governs anteriors (si és que se'n podia dir política) hagi canviat radicalment. Confiem que la nova situació en aquests països de la catalanofonia farà innecessàries les crides a la racionalitat que sovint l'Institut ha hagut de fer en relació amb el maltractament que la llengua hi havia rebut, i permetrà a valencians, balears i franjolins estudiar en la seva llengua, que és la nostra, i expressar-s'hi sense traves. Hem començat ja a reprendre les relacions institucionals i acadèmiques amb els governs esmentats, amb bon peu i amb ganes per totes les parts de col·laborar en activitats conjuntes. Hem de lamentar, però, que els canvis en la denominació de les regions franceses hagin fet desaparèixer el nom de *país català* de la macroregió que inclou la Catalunya del Nord.

En aquest àmbit s'inscriu el nomenament d'un delegat del president de l'Institut a l'Alguer, que s'afegeix als que ja tenim a Perpinyà, Castelló, València, Alacant, Palma i Lleida, que haurà de facilitar les activitats conjuntes amb les entitats culturals i polítiques de Sardenya. Pel que fa a les delegacions, vull també informar-los que ben aviat la de Castelló

gaudirà d'un nou espai en un edifici noble propietat de l'Ajuntament de Castelló i de la Universitat Jaume I.

Al Principat, la situació política que viu Catalunya en els darrers anys, malgrat les dificultats que vostès coneixen bé, és motiu d'esperança. En aquest sentit, l'IEC va signar en el seu moment el Pacte Nacional pel Dret a Decidir i ha subscrit les declaracions que el Pacte ha emès a propòsit dels diversos impediments que el poder judicial o l'executiu han interposat a fi de poder exercir aquest dret sense traves. Així mateix, l'IEC ha impulsat en els darrers anys —sol o en col·laboració amb altres entitats culturals— seminaris i estudis per a aportar idees des de l'acadèmia sobre com haurien de ser la cultura, la recerca, l'ensenyament, l'economia, la llengua, la societat, la política, etc., en la Catalunya del futur. Aquests documents s'han publicat i han estat recollits al web de l'IEC. Aquest és el vessant de país de l'Institut, que conviu sense problemes amb el vessant científic i d'estudi, i que el caracteritza des de fa més d'un segle. Continuarem explorant els diferents aspectes socials, culturals i polítics que poden ser d'interès per al futur del país, i oferint els resultats de les nostres recerques als polítics perquè en facin l'ús que creguin convenient. Però aquesta és només una faceta de les tasques múltiples de l'Institut, de les quals la principal ha estat en el passat, ho és ara mateix i ho ha de continuar sent, la recer-

ca en gairebé tots els camps de les ciències i les humanitats.

Mitjançant les seves recerques, l'IEC s'ha fet un nom en la ciència internacional i, molt especialment, ha estudiat i ha posat de manifest el valor del patrimoni històric, cultural, artístic, científic, tecnològic i natural del país, i ha contribuït a recuperar el sentit de pertinença a una nació amb un passat i un present gloriosos, que la pressió uniformitzadora de l'Estat espanyol havia fet perdre en bona part des de fa tres segles. Mitjançant les seves recerques, l'IEC és un dels forjadors de la nostra identitat nacional. És per això, per aquesta descoberta i posada en relleu del patrimoni nacional dels Països Catalans que, sense exageració, afirmem que l'IEC és, ja des de la seva fundació, una veritable estructura d'Estat.

Va ser creat per Enric Prat de la Riba per a «produir ciència i facilitar la investigació que dugui a saber directament tot el que tenim de propi; constituir-nos com un centre d'investigació metòdica que supleixi les deficiències produïdes més per falta de mitjans i d'organització que no pas de persones competents, i assessorar el Govern, com a nucli científic, en tot el que pugui convenir a les urgents demandes d'aquesta terra». Al llarg del segle i escaig de la seva existència, l'Institut ha complert fidelment aquests objectius.

Però, benvolgudes i benvolguts col·legues, això forma part de la història

de l'Institut, d'un passat que, amb els trasbalsos polítics que tots coneixem, ha estat brillant i útil al país i a la ciència en general. Avui dia maldem per continuar fent ciència i fent país alhora, però les condicions de contorn han canviat tant que, algú ens ho ha suggerit de bona fe, potser les tasques de l'Institut ja no són necessàries com ho foren ara fa un segle. Ho continuen sent, i tant que sí!

És cert que avui hom podria plantejar que les tasques de recerca, de posada en relleu del patrimoni històric, cultural, artístic, natural, d'estudi de la llengua, etc., dels Països Catalans ja les fan també altres institucions, entre les quals les universitats i els centres de recerca, molts d'ells centres d'excel·lència a Catalunya i en altres territoris, i que l'IEC podria abandonar la recerca, limitar-se a reunir de tant en tant els seus membres segons les especialitats acadèmiques perquè escoltessin alguna dissertació interessant feta per algun d'ells sobre temes científics d'actualitat o no, en el si de la institució o en sessions públiques, publicar-les i assessorar el Govern.

Vull declarar de manera ben diàfana que la funció de l'IEC dins del panorama científic i acadèmic de la Catalunya i dels Països Catalans del segle XXI és encara ben vàlida per tota una sèrie de raons, que van des de la molta feina que queda per fer en els camps d'estudi de la catalanística fins a l'ús (i la creació) de terminologia científica en català, passant

per la publicació en la nostra llengua d'obres erudites i de divulgació i, molt particularment, per l'elaboració de corpus i bases de dades, fonamentals per a basar-hi posteriorment les recerques que calguin. Per definició, la ciència no tanca mai cap dels diferents camps de recerca: com més va, més se n'obren de nous; l'àmbit de la catalanística no n'és una excepció.

D'altra banda, mentre que la publicació dels resultats de la recerca gairebé exclusivament en anglès, tant en el camp de les ciències experimentals com en el de les humanes i socials, té l'avantatge de la gran difusió d'aquests resultats a tot el món —avui de manera instantània gràcies a Internet i a l'accés obert—, també té l'inconvenient de preterir les llengües pròpies i el perill que, per manca de terminologia, acabin esdevenint inútils per a comunicar ciència. La labor de difusió científica de l'IEC intenta evitar aquesta situació. I en un món de la recerca en què la pressió per publicar és angoixant, els membres de l'Institut, que ja han assolit l'excel·lència en els seus camps d'expertesa, es poden dedicar, sense presses per publicar, a tasques erudites de llarga durada que normalment són evitades pels centres amb investigadors joves o en formació.

Però he dit en alguna ocasió que crec que ens cal una redefinició de les activitats científiques de l'Institut. Si fullegem les pàgines de l'apartat de recerca

de la *Síntesi memòria*, veuran que el nombre dels programes de recerca és elevat; l'abast d'alguns d'ells és restringit i són pensats per a assolir resultats al llarg dels tres anys de durada del programa, en tant que d'altres tenen una durada més llarga, o bé abasten àmbits més extensos. No és aquest aspecte el que vull tractar aquí; m'interessa més insistir en aquell tipus de programes de recerca que signifiquen una contribució raonable a la ciència universal alhora que fan país, que impliquen al mateix temps fites importants per la ciència, en majúscula, i pel coneixement del patrimoni català. I si, a més, aquests programes de recerca tenen prou al·licient perquè el finançament es garanteixi amb fons externs, encara millor.

No és aquest un desideràtum utòpic. Els esmentaré alguns d'aquests projectes que ara mateix s'han acabat, s'estan duent a terme o es preparen a l'Institut, que tenen un abast prou ampli, que segurament només l'Institut els pot fer (amb totes les col·laboracions i complicitats que es vulgui), i que són finançats per altri, o que estem treballant perquè ho siguin.

Són els següents: «La societat catalana al segle XXI», ja acabat (el volum que n'ha resultat serà presentat d'aquí a pocs dies); «Registre i inventari dels vitralls de Catalunya», que inicia una nova etapa en la recerca que s'ha estat fent sobre els vitralls; «Les ciutats mediterrànies: factors de desenvolupament i progrés», que

està en la fase de construcció i de cerca de fons europeus i que el mes que ve organitza un congrés internacional en aquesta mateixa seu; «Tabula Imperii Romani - Forma Orbis Romani» en línia, que s'està definint actualment. En podria esmentar alguns altres, però ja es veu per on vull anar: crec que l'Institut ha de concentrar els esforços principals a realitzar programes de recerca que compleixin alhora les cinc característiques que esmento tot seguit, i que en major o menor mesura tenen els projectes esmentats: 1) que siguin de gran abast; 2) que contribueixin al coneixement del patrimoni nacional, en qualsevol dels seus vessants; 3) que siguin rigorosos des del punt de vista científic; 4) que siguin desenvolupats per diferents membres de la casa, si pot ser de seccions diferents, i de les societats filials, amb col·laboració d'investigadors externs o sense, i 5) que ens siguin finançats externament, cosa que rarament s'aconsegueix si no es donen totes o algunes de les condicions anteriors.

Des de fa alguns mesos estem treballant per fer més àgil les convocatòries de nous projectes de recerca, per insistir en aquests aspectes suara esmentats i per finançar millor la nostra recerca; espero que ben aviat disposarem del document resultant.

Que no s'entenguin aquestes reflexions com una imposició als membres, a les seccions o a les societats filials de l'Institut. Tots ells són autònoms a l'hora

de triar quina recerca volen fer. Però els recursos són limitats, i, en especial, els convido a plantejar-se la pregunta següent: «Quina recerca puc fer que, a més de donar-me satisfacció intel·lectual i a més de contribuir al coneixement científic universal, quan se'n difonguin els resultats la societat pugui dir: "Aquest és el tipus de recerca que ha fet sempre l'Institut d'Estudis Catalans, que contribueix al coneixement científic del país"». Queda dit.

Recordo que el mes que ve tindrem a les llibreries, finalment, la *Gramàtica* de l'Institut, en l'elaboració de la qual la Secció Filològica ha esmerçat molt de temps i molts esforços, i a la qual augurem tant d'èxit com al seu dia va tenir, i continua tenint, el *Diccionari* de l'Institut. Al mateix temps, s'han iniciat les tasques per a fer-ne una versió més accessible al gran públic. No gaire més tard sortirà també publicada l'*Ortografia* de l'Institut, que abans d'hora ja ha generat tot un rebombori mediàtic, segurament exagerat, però que demostra l'interès de la ciutadania per la llengua catalana, i que hem aprovat aquesta mateixa setmana.

No serà sobrer recordar que l'Institut és l'acadèmia de la llengua catalana, sense que això vulgui dir que tingui butlla per fer i desfer amb l'estructura i les funcions del català. L'Institut, i per delegació d'ell la Secció Filològica, sol ser molt curós a l'hora d'aprovar canvis com els proposats i, en els darrers mesos, s'ha

explicat a bastament als professionals de la llengua de tots els Països Catalans com serien la *Gramàtica* i l'*Ortografia*. Esperem que, passat el període transitori previst, tots els usuaris de la llengua acabarem adaptant-nos-hi, com va passar fa gairebé un segle amb la normativa fabriana.

El curs passat, l'Institut va commemorar, entre d'altres, el centenari de la mort d'Enric Granados i el set-centè aniversari de la mort de Ramon Llull; algunes de les activitats de l'Any Llull s'estendran també al curs que ara inaugurarem. En aquest és previst que homenatgem Josep Puig i Cadafalch en el cent cinquantè aniversari del seu naixement. Ultra la seva activitat com a arquitecte i com a polític, Puig fou president de l'Institut entre els anys 1915 i 1956 rotativament (entre el 1942 i el 1950 de manera continuada). Està previst publicar dues importants obres seves, que l'ensulsiada de la guerra deixà inèdites. L'Institut també recordarà adientment Prudenci i Aurora Bertrana, Carles Soldevila i Joan Fuster, entre d'altres.

Finalment, tres reflexions: les dues primeres sobre el futur immediat i l'altra sobre el futur mediat de l'Institut. Pel que fa als propers mesos, aquest és el darrer any de presidència de l'equip de govern actual: a la primavera l'Institut celebrarà eleccions a la Presidència. Amb independència de quin sigui l'equip que agafi el relleu de l'actual, ja des d'ara li volem

desitjar tota classe d'encerts en la seva tasca i li oferim la nostra col·laboració sincera. Al mateix temps, i sense voler ser triomfalistes, estimo que el nou equip trobarà en més bon estat la situació general de l'Institut de com la vam trobar nosaltres, en especial, com a conseqüència de la crisi econòmica. Ja he esmentat el redreç que estem donant a la recerca; cal afegir-hi les modificacions mínimes, però raonables i necessàries, al Reglament de règim intern; la nova estructura dels plens, i la redistribució del personal i les activitats de l'Institut entre la Casa de Convalescència i l'espai de Maria Aurèlia Campmany, que estimem assolides sense dificultats majors. No vull dir que no hi hagi problemes que encara se'ns resisteixen, però espero que també s'aniran resolent, amb l'ajut i la bona voluntat de tots.

Pel que fa al futur a més llarg termini, em vull referir al paper de l'Institut d'Estudis Catalans en una Catalunya independent. L'autoritat lingüística de l'IEC s'estén per tota la catalanofonia, i tenim membres numeraris i emèrits de tots els territoris, així com membres corresponents de tot el món. En una Catalunya independent, la funció de l'IEC com a acadèmia de la llengua no ha de canviar. Tampoc no es veuria afectada l'activitat de recerca i d'estudi, ni la pertinença a l'IEC de membres dels diferents territoris. Dit d'una altra manera, l'Institut, que va néixer el 1907, abans de l'establiment

de la Mancomunitat, i que ha viscut èpoques esponeroses i d'altres eixorques, encara amb il·lusió el futur de llibertat que s'albira per a Catalunya, segur que la seva activitat continuarà sent necessària per al país i per a la ciència en general.

Senyores i senyors, ni la conjuntura econòmica desfavorable, ni els nous anhels de llibertat política que ens arriben de la societat catalana han de destorbar les activitats fonamentals de l'Institut, que són la recerca i l'estudi, la creació i la integració del coneixement col·lectiu, les trobades científiques, les publicacions i els projectes acadèmics d'abast nacional i internacional. Al llarg del curs que avui inaugurem, aquestes activitats han de continuar; trobarem a faltar en aquestes tasques els membres que ens han deixat durant el curs passat, tots ells persones molt volgudes a la casa, però tindrem la participació dels nous membres que avui hem acollit a l'Institut i que, en certa manera, han rebut la torxa dels absents. Entre tots treballarem com s'ha fet sempre en aquesta casa, per fer-nos mereixedors de la confiança del país i del suport que la Generalitat de Catalunya i la resta d'entitats que financen el funcionament de l'Institut ens aporten any rere any, i per la noble i meravellosa tasca d'interrogar la natura i la societat per a descobrir-ne i divulgar-ne els secrets.

I aquesta és la tercera de les reflexions que els esmentava. Ens agradarà dur a terme aquestes activitats en compa-

nyia de les acadèmies catalanes, amb les quals hem trobat en el passat i trobarem en el futur immediat espais comuns de col·laboració. Ara mateix els vull proposar que al llarg dels propers mesos treballem, cada acadèmia al seu aire, per oferir una panoràmica científica àmplia i polifacètica sobre un tema comú i d'interès social, sanitari, econòmic i científic evident: «Els aliments».

No voldria acabar la meua intervenció sense demanar-vos que en abandonar avui aquesta sala doneu un cop d'ull als tapissos que estan penjats a les parets i que ens han acompanyat durant tants anys i durant tants actes. Demà, a

primera hora del matí, un equip del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya els despenjarà i se'ls emportarà per tal de fer-hi una conservació preventiva. L'estat de deteriorament progressiu que experimenten en aquest indret aconsella de retirar-los per a preservar-los.

Estimats col·legues, senyores, senyors, us agraeixo l'assistència i que m'hàgiu escoltat amb tanta atenció. Em plau ara donar la paraula a l'Honorable Conseller Carles Mundó, que ens dirigirà unes paraules per a inaugurar el curs; en acabar l'acte, podran prendre una copa de cava al claustre, gentilesa de la Conselleria.